

ISLANDSK KRONIK 1981-1983

Den lange tavshed

NTfK har gennem mange år måttet undvære kronikker fra Island. Den sidste stammer fra 1976. Man kunne næsten fristes til at tro, at der overhovedet ikke er sket noget af betydning i dette tidsrum med hensyn til kriminalitetsudvikling og kriminalvidenskab. Det er dog ikke tilfældet, hvad der også ses af de spredte nyheder fra Island i NSFK's nyhedsbreve. Det kan tværtimod siges, at de få eksperter, der findes på dette område, har været alt for travlt beskæftigede med deres opgaver indenfor kriminalforvaltning, domstolsvæsen eller kriminalvidenskab til at yde et bidrag til det nordiske og internationale samarbejde. Jeg kan i dette korte indlæg kun delvis vinde den spildte tid ved at behandle 3 år.

Kriminalistforeningen genoplivet

I november sidste år blev den gamle kriminalistforening (oprettet i 1949) genoplivet af nogle unge og friske mennesker, bl.a på initiativ fra den tidligere bestyrelse. Foreningen har været næsten uvirksom siden 1973, hvorimod dens virksomhed i perioden 1968-1973 var præget af aktivitet og interesse. På årsmødet i november blev det besluttet at ændre foreningens navn til Sakfrædifélag Íslands (i stedet for Sakfrædingafélag Íslands), hvilket ikke behøver en ændret oversættelse på andre nordiske sprog. Som ny formand blev valgt Thorsteinn A. Jónsson, afdelingschef i justitsministeriet. Andre medlemmer af bestyrelsen er kriminolog Erlendur Baldursson, alttingsmand Fridrik Sophusson, cand. jur. Ragnheidur Bragadóttir og Ingibjörg Benediktsdóttir, førstefuldægtig ved Kriminalretten i Reykjavik.

Nordisk forskerseminar på Laugarvatn

I dagene 10.-15. juni 1981 blev der for første gang i Island holdt et kriminologisk forskerseminar af NSFK med omtrent 15 deltagere fra hvert af de nordiske lande. Det kan diskuteres, om seminarets faglige betydning og de selskabelige aktiviteter var besøget og pengene værd eller ikke. Der er dog ingen tvivl om, at seminaret var af stor betydning for udviklingen af kriminologisk forskning i Island. En ny generation af lovende unge kriminologer og kriminologistuderende gør sig nu gældende i Island. Seminaret var også vigtigt i en anden og større politisk sammenhæng. Det vil bidrage til at aktivisere den nordlige del af Norden til større indsats i det kriminologiske samarbejde – ikke kun Island, men også Færøerne og Grønland. Vi må gøre Norden til en integreret videnskabelig enhed ved at knytte disse lande nærmere til vores samarbejdsorganer.

Seminarets hovedtema *Kommunalkontrol* gav til dels udtryk for et nyt perspektiv i kriminologisk forskning og i de kriminalpolitiske retningslinier, men til dels var det også en naturlig fortsættelse af diskussionsemner på tidligere seminarer, f.eks. konfliktløsning. Dette har været et voksende forskningsområde i Norden, hvilket vi fik en god redegørelse for på seminaret. Det var derfor meget interessant at drøfte eventuelle kriminalpolitiske formål og resultaterne af kriminalpræventiv decentralisering og kommunalkontrol overhovedet. På den anden side manglede der måske lidt målbevidst teoretisk argumentation.

Temaet var af særlig interesse for de islandske forskere. Island har en fåtallig, spredt og

gennemsnitlig befolkning. Der er relativt gode muligheder for en ny og radikal planlægning af bydele, skolesystem og andet uden alt for store omvæltninger af den ældre ordning. Dette skulle også være et ideelt sted for forsøg med et mere personligt præget og mindre institutionaliseret kontrolsystem end det, vi nu har.

Lovrevisionsarbejde

Der er af og til en livlig debat i det islandske samfund om forskellige sider af straffelovgivningen og dens anvendelse, hovedsagelig den sigtedes retsstilling under straffesagen og fængselsvæsenet overhovedet. Diskussionen er for det meste blevet ført i dagspressen og andre medier, stort set uden deltagelse af sagkyndige. Diskussionen har været mere følelsesbetonet end rationel, og med tilbøjelighed til pludselig at ophøre efter alvorlige forbrydelser. Det glemmes da ofte, at det islandske straffesystem trods alt er et af de mildeste og mest humane i verden. Desværre har ingen victimologisk diskussion fundet sted, og der er ikke blevet fremsat noget forslag om offentlig godtgørelse til voldsofre.

Der blev for omtrent to år siden af Altinget nedsat et stort udvalg, bestående for en stor del af politikere, med det hverv at give en redegørelse for og at foretage en revision af hele fængselsvæsenet. Udvalget har praktisk talt været ude af funktion hele tiden.

Strafferetskomiteen har ikke været særlig aktiv siden 1981. De sidste lovforslag udarbejdet af komiteen angår modernisering af de forskellige bødebestemmelser og går ud på at afskaffe de fleste af de gamle og forældede bøderammer i speciallovgivningen (ca. 70 stykker). Bøder skal nu i stedet fastsættes på grundlag af den almindelige bestemmelse i straffelovens § 50, jfr. lovene nr. 75/1982 og 10/1983.

I fængselsloven af 1973 er der blevet vedtaget to mindre ændringer ved lovene nr. 50/1982 og 26/1983. Den første rummer en pligt for staten, i stedet for en skønsmæssig beføjelse, til at skaffe specialiseret fængselspersonale foruden fangevogtere, som nu også skal opfylde bestemte kvalifikationer. Den sidste lov hjemler en lempelig inddrivelse af børnebidrag hos frihedsstraffede; de bidragsydelse, som skal betales under afsoningen, kan ikke hos den dømte inddrives før to år efter at straffen er udstået. De indsatte, der afsoner en frihedsstraf på mere end 3 måneder, skal ikke betale skat, mens afsoning af straffen varer, og heller ikke i et efterfølgende tidsrum svarende til den dobbelte afsoningstid, såfremt tiden ikke overskrider ét år.

En nyordning af loven om strafferetsplejen er allerede godt på vej. Et komplet lovforslag fra højesteretsdommer Halldor Thorbjörnsson og professor Jónatan Thormundsson er at vente til efteråret.

Fuldbyrdelsesudvalget

I forlængelse af justitsministeriets overtagelse af frihedsstraffuldbyrdelsen i 1976 blev der den 1. marts 1978 oprettet et uafhængigt udvalg (fuldbyrdelsesudvalget), bestående af 3 medlemmer udnævnt for 2 år ad gangen, for at fremsætte indstillinger til justitsministeren om ansøgninger om prøveløsladelse, benådning og æresoprejsning. Udvalget skal afgive skriftlige og begrundede udtalelser. Justitsministeren er ikke bundet af udvalgets indstillinger, men faktisk kan man regne med, at ministeren efterkommer dem i langt de fleste tilfælde. Af de næsten 1000 sager, som indtil nu er blevet behandlet af udvalget, udgør ministerens større og mindre fravigelser kun 1,5 % af de samtlige afgørelser. Det er vistnok meningen, at udvalget skal være uafhængigt af ministeren og ministeriet, idet medlem-

merne helt fra begyndelsen er blevet udpeget blandt personer udenfor ministeriet. Der findes dog ingen bestemmelser, der sikrer udvalgets selvstændighed, hvad dette angår. De nuværende medlemmer af udvalget er professor Jónatan Thormundsson (formand), medicinaldirektør Ólafur Ólafsson, som begge to har været med fra begyndelsen, og vicepolitikommissær Páll Eiríksson. Afdelingschef Thorsteinn A. Jónsson i justitsministeriet fungerer som udvalgets sekretær, skaffer oplysninger, forbereder udvalgets møder i fornødent omfang og udarbejder en fuldbyrdsstatistik, som efterhånden er blevet udførligere.

Efter min mening var der fire hovedgrunde til at sådant et udvalg blev oprettet. For det første var der før 1978 en følelig mangel på kontinuitet og forudsigelighed i straffuldbyrdelsen. For det andet nærede man ganske tit begrundede og ubegrundede mistanker om politisk prægede afgørelser. For det tredje bidrog skarp kritik af en bestemt benådning for underslæb til dette udfald. For det fjerde var det sikkert ministerens ønske at formindske det pres og plageri for ministeren selv, som fulgte af ministeriets direkte behandling af disse sager.

Alle ansøgninger om prøveløsladelse, benådning og æresoprejsning skal uden undtagelse forelægges udvalget, selv om det principielt står ministeren frit for at fravige udvalgets forslag. De fleste af sagerne angår ubetingede fængsels- eller hæftedomme. De delvis betingede straffedomme kommer også i betragtning, men der findes ingen særbestemmelser i så henseende. Prøveløsladelse af den ubetingede del anses som tvivlsom fra retligt synspunkt og er derfor ikke blevet imødekommet. Til gengæld findes der nogle få tilfælde af betinget benådning under ekstraordinære forhold. Ansøgninger bliver sjældent afvist af formelle grunde, men det sker alligevel, når udvalget ikke er kompetent til at behandle sagen, f.eks. hvis det drejer sig om en frist eller afbrydelse af straffuldbyrdelsen.

I én kategori af sager følger udvalget sine egne nogenlunde faste arbejdsregler, dvs. angående spiritus- og promillekørsel. Reglerne indeholder bestemte betingelser for, at sådanne sager forelægges udvalget. I andre tilfælde afgøres sagerne af ministeriet på den sædvanlige måde, nemlig ved benådning i den form, at frihedsstraffen substitueres af et pengebeløb (en bøde). Denne fremgangsmåde, som bygger på administrativ praksis helt fra 1944, fungerede indtil 1978 nogenlunde automatisk uden hensyn til sagens karakter. Siden da har de alvorligere tilfælde ført til afsoning i fængsel eller hæfte.

Under hensyn til lovens formål har fuldbyrdsudvalget bestræbt sig for udelukkende at bruge prøveløsladelsesformen, når der er tale om en delvis eftergivelse af en frihedsstraf, som den dømte allerede afsoner, men benådningsformen, når en fuld eftergivelse bevilges. Der findes alligevel ganske få tilfælde, hvor en delvis betinget benådning er blevet bevilget i særlige tilfælde, såsom på grund af sygdom, inden halvdelen af straffetiden var udstået.

I de første år efter de grundlæggende ændringer af straffeloven i 1976 og af straffuldbyrdspraksis i 1978 var lovens hovedregel om, at prøveløsladelse kunne ske efter udståelsen af to tredjedele af straffetiden, også hovedreglen i praksis. Men i de seneste 3 år er halvtidsreglen blevet den mest anvendte. Der er en klar forskel på voldsforbrydelser, hvad dette angår. Fuldbyrdsudvalget er meget mere tilbøjeligt til at give prøveløsladelse, når halvdelen af straffetiden er udstået, hvis der er tale om formueforbrydelser.

Jónatan Thormundsson
Háskóli Íslands

FINSK KRÖNIKA

1. Ny och ändrad lagstiftning

I den senaste finska krönikan publicerad år 1982 (NTfK 1982, s. 257 ff.) redogjordes för de regeringspropositioner som vid denna tidpunkt behandlades av riksdagen. Riksdagsbehandlingen blev inte i alla fall framgångsrik: två av propositionerna förföll genom att de ej slutbehandlades före nyalet år 1983. Den ena av de förfallna propositionerna var den som gällde revision av strafflagens stadganden om *brottskonkurrens* (RP 1980:84). Förslaget til ny lagstiftning, som tidigare presenterats i två finska krönikor (NTfK 1979-80, s. 285 ff och NTfK 1982, s. 259; se även Pekka *Koskinen*, Synpunkter på några straffrättsliga konkurrensproblem, i Lov och frihet, Festskrift til Johs. Andenæs, Oslo 1982, s. 185 ff), möttes av så stark kritik att den planerade reformen ej var möjlig denna gång. Någon ny proposition i frågan har ej lämnats till riksdagen och reformen av konkurrenslagstiftningen kan därför t.o.m. bli uppskjuten ända tills strafflagens helhetsreform avancerat så långt att den även omfattar lagens allmänna del.

Den andra propositionen som förföll var den som gällde en komplettering av strafflagen med ett straffstadgande rörande *bölessvek* (se NTfK 1982, s. 261). Den föreslagna nya lagstiftningen kritiserades med hänvisning till den traditionella uppfattningen om att en person som misstänks eller åtalas för ett brott ej behöver bidra till utredningen av sin egen skuld. Man menade m.a.o. att även den föreslagna förpliktelsen för den som skall dömas till ett bötesstraff att korrekt uppges erforderliga uppgifter om sina inkomster, sin förmögenhet, sin underhållsskyldighet och andra omständigheter som väsentligen inverkar på hans betalningsförmåga och den därtill knutna kriminaliseringen av vägran att lämna uppgifter eller lämnande av oriktiga eller vilseledande uppgifter stod i strid med rätten att vägra medverka till utredning av eget brott. Någon ny regeringsproposition har ej heller i detta fall lämnats till riksdagen och även denna lagstiftningsreform förefaller vara inkluderad i totalrevisionen av strafflagen.

De övriga regeringspropositionerna som berördes i den senaste finska krönikan har däremot numera lett till ny lagstiftning. Den största av de genomförda reformerna är den som gällde revision av strafflagen för *krigsmakten* och rättegången i *militära brottmål* (se NTfK 1972, s. 342 f. och 1982, s. 259 f.). Genom lagar som i huvudsak trädde i kraft 1 januari 1984 avskaffades den gamla strafflagen för krigsmakten och ersattes med nya stadganden som intogs i den allmänna strafflagen (se L om komplettering av strafflagen angående militära brott, förf. 1983: 321), samtidigt som handläggningen av de militära brottmålen överfördes från särskilda militärdomstolar till de allmänna domstolarna (se Militär rättegångslag, förf. 1983:326). Samtidigt trädde även en militär disciplinlag i kraft (förf. 1983:331) med stadganden bl.a. om disciplinstraff, disciplinära tillrättavisningar och disciplinärt förfarande.

En annan omfattande reform var den som innebar införande av *ordningsbot* (se om förhistorien i detta fall NTfK 1977, s. 286 ff. och 1979-80, s. 258). Genom et lag (förf. 1983:66) som trädde i kraft 1 september 1983 tog man i Finland i bruk en ny sanktion, ordningsbot, som fastställs i ett särskilt summariskt förfarande ordningsbotsförfarande.

Den nya sanktionen är en rent straffrättslig påföljd (i ett visst skede av utredningsarbetet övervägde man att ta i bruk en administrativ avgift och ej ett nytt straff). I motsats

till böter som i Finland alltid utdöms i individuellt fastställda dagsböter, är ordningsboten dock till sitt belopp generellt fixerad genom lag och förordning. Högsta möjliga ordningsbot är enligt lag 400 mark (även om så hög ordningsbot ej ännu i verkligheten tagits i bruk). Botens storlek varierar således endast beroende på förseelsens art, men ej beroende på överträdarens person eller hans inkomst och förmögenhet.

Ordningsbot fastställs i ett särskilt förfarande, ordningsbotsförfarande. Genom detta förfarande kan man handlägga ett mål angående en förseelse som hör under åtal (således ej målsägandebrott) och för vilket såsom strängaste straff är stadgat böter eller fängelse i högst sex månader. En nödvändig förutsättning är därtill alltid att förseelsen är sådan att viss ordningsbot i särskild förordning fastställts just för denna typ av förseelse. Den allmänna ramen för ordningsbotsförfarande är m.a.o. beskriven i lag, medan dess verkliga tillämpningsområde är fastställt i förordning.

Ordningsbot har hittills tagits verkligt bruk endast fråga om vissa vägtrafikförseelser (se L om ordningsbot i vägtrafik, förf. 1983:68 och F om ordningsbot i vägtrafik, förf. 1983:605). Förseelserna kan indelas i tre huvudpunkter: fotgångarförseelser (med en fastställd ordningsbot på 30 mark), förseelser av förare av motorlöst fordon, t.ex. cyklisterna (med en fastställd ordningsbot på 50 mark), samt förseelser av förare av motorfordon (de fastställda ordningsboternas storlek varierar beroende på förseelsens art från 50 till 150 mark).

Ordningsbot föreläggs av polisman eller annan tjänsteman som utför i lag stadgad övervakning. Ordningsboten föreläggs vanligen den skyldiga omedelbart vid förseelsetillfället genom att ett ordningsbotsföreläggande utfärdas. Ordningsboten skall betalas inom två veckor efter det vederbörande fick del av föreläggandet. Ordningsbotsföreläggandena övervakas av chefen för polisdistriktet. På honom ankommer att undanröja oriktiga förelägganden, d.v.s. sådana som antingen gällt handlingar som ej är sådana att ordningsbotsföreläggande är möjligt (ingen förseelse alls eller en förseelse för vilken ordningsbot ej kan föreläggas), eller som är så grova att ordningsbot ej av polischefen bedöms som en tillräcklig åtgärd. I sistnämnda fall bör åtgärder vidtas för inledande av strafforderförfarande eller för väckande av åtal.

Den som mottagit ett ordningsbotsföreläggande har rätt att få ärendet handlagt av allmän underrätt. Han skall då anmäla saken till domstolens kansli inom en vecka efter det att han fick del av föreläggandet. Handläggningen av ordningsbotsföreläggandet handhas vid domstol av en ordningsbotsdomare. Vid handläggningen skall allmän åklagare (eventuellt en för detta ändamål förordnad biträdande åklagare) företräda det allmännas intressen. I underrättens avgörande i ett ordningsbotsmål kan ändring ej sökas genom ordinära rättsmedel. Ordningsbotsföreläggande verkställs i samma ordning som utdömda böter. Ordningsbot kan dock ej förvandlas till fängelse.

Den nya sanktionen har ej mottagits utan diskussion och kritik. Under utredningsarbetet debatterades bl.a. frågan om den botfälldes rättsskydd då den normala övervakningen av ordningsbotsföreläggandet anfötröts polismyndigheterna och ej åklagarmyndigheterna eller domstolarna. Även frågan om ordningsbotsförfarandets tillämpningsområde gav upphov till diskussion. Särskilt tillspetsad var denna ifråga om möjligheten att påföra ordningsbot för motorfordonsförarens hastighetsöverträdelser och registrering av dessa.

Genom et lag som trädde i kraft 1 februari 1983 kompletterades strafflagen (SL 25:9a)

med ett stadgande om *tagande av gisslan* (se förf. 1983:46). Enligt stadgandet bestraffas den som olovligen berövar annan friheten i syfte att tvinga tredje part att göra, tåla eller underlåta att göra någonting under hot om att den tillfångatagne eljest ej frigges, att han dödas eller att hans hälsa skadas. Den högsta möjliga straffet är fängelse i högst tio år. Fråga är m.a.o. om ett brott av samma grovhetgrad som t.ex. våldtäkt, grov misshandel, rån eller grovt narkotikabrott. Genom en ändring av strafflagens 16 kap. (SL 16:19) blev det nya brottet ett av de brott som med hot om straff bör anmälas till myndigheterna av envar som vet sådant vara förestående. Genom en komplettering av strafflagens 1 kap. (1:3 mom. 2) gjordes lagföring i Finland åter möjlig oberoende av gärningens straffbarhet på gärningsorten.

Den sista av de regeringspropositioner som omnämndes i senaste krönika (NTfK 1982, s. 261), den som berörde ny lagstiftning om *bevakningsföretag*, slutbehandlades av riksdagen utan att nämnvärda förändringar vidtogs i lagförslaget. Den nya lagen om bevakningsföretag (förf. 1983:237) svarar därför till sitt innehåll mot det som beskrivits i krönikan.

Även arbetet på ny lagstiftning för att begränsa spridningen av *videovåld* (se NTfK 1982, s. 262) har numera lett till en komplettering av strafflagen. Genom en lag som antogs av riksdagen våren 1983 (förf. 1983:283) fogades till strafflagens 16 kap. tre nya paragrafer. Den första paragrafen (SL 16:26) innehåller ett straffstadgande som kriminaliserar »spridning av våldsskildring«. Brottet består i att någon »saluför, till uthyrning bjuder ut eller överlåter eller i detta syfte tillverkar eller i landet inför film eller annan upptagning innehållande rörliga bilder, i vilken framställs rått våld«. Straff skall dock inte utgå om filmen trots våldsinlagen »tjänar spridning av information eller uppenbart har ett konstnärligt värde«, ej heller då filmen vid filmgranskning (Finland har ett censursystem för film som skall visas offentligt) godkänts för förevisning, eller då tillverkare eller importör uppenbart haft för avsikt att underkasta filmen eller upptagningen granskning före vidare spridning av den.

Den andra nya paragrafen (SL 16:27) innehåller ett konfiskationsstadgande enligt vilket våldsfilm eller annan motsvarande våldsupptagning skall konfiskeras till staten, medan den tredje paragrafen (SL 16:28) innehåller ett specialstadganden rörande husrannsakan. För utredning av misstänkt spridning av våldsskildring kan husrannsakan verkställas trots att för brottet enligt SL 16:26 ej kan följa strängare straff än fängelse högst sex månader (en förutsättning för husrannsakan är vanligen i Finland att någon misstänks för brott varpå kan följa fängelse över sex månader, L om beslag och rannsakan i brottsmål 12 §).

Ytterligare en komplettering av strafflagen har ägt rum. Genom en lag som antogs av riksdagen under våren 1984 och som trädde i kraft 1.9.1984 (förf. 1984:505) ändrades strafflagens stadganden om *givande och tagande av muta*. Bakgrunden till lagrevisionen står att finna i vissa uppmärksammade brottsfall som uppdatat en möjliga lucka i den tidigare lagstiftningen.

I den finska lagstiftningen ingår straffstadganden om mutbrott i flera olika lagrum. Strafflagen har innehållit straffstadganden som gällt bestickning av tjänsteman (SL 16:13) och tjänstemans mutbrott (SL 40:1) medan L om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet innehåller straffstadganden gällande mutbrott med person som är anställd hos enskild näringsidkare inbegripen (givande av muta i näringsverksamhet och tagande av muta, L

om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet 10 §). I Kyrkolagen (103 §) ingår därtill ett särskilt stadgande om mutbrott som präst gör sig skyldig till.

Av dessa stadganden begränsades strafflagens stadganden till fall då någon mutat en tjänsteman (SL 16:13) eller då tjänsteman betingat, emottagit eller fordrat muta. Vem som i detta fall bör betraktas som tjänsteman har avgjorts på basen av ett särskilt stadgande därom i SL 2:12. Detta stadgande är gammalt (det har kvarstått oförändrat ända sedan strafflagens stiftades år 1889) och i dagens läge svårtolkat. Särskilt innebörden av uttrycket »äfvensom andre (personer), hvilka blifvit förordnade eller valde att förätta offentlig syssla eller offentlig ärende« är omtvistad. Den förhärskande ståndpunkten i juridisk doktrin har varit att en person som står i ett privaträttsligt arbetsförhållande till staten eller något annat offentligrättsligt samfund ej kan vara tjänsteman i straffrättslig bemärkelse. Strafflagens stadganden om mutbrott kan därför ej gälla sådana personer. Då ett offentligrättsligt samfund endast i vissa undantagsfall kan anses vara sådan näringsidkare som avses i L om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet (t.ex. i de fall en kommun bedriver trafik) blir vanligen ej heller denna lags stadganden om mutbrott tillämpliga på sådana fall som inbegriper i arbetsförhållande anställda personer i de offentligrättsliga samfundens tjänst.

Detta leder till att en rätt omfattande grupp personer i de offentligrättsliga samfundens tjänst faller utanför de gällande stadgandena om mutbrott och till att anställningsförhållandets karaktär avgör personens straffrättsliga ansvar, trots att de faktiska arbetsuppgifterna eljest är helt likadana. Mutbrott med tjänsteman (d.v.s. person som står i tjänsteförhållande till staten eller annat offentligrättsligt samfund) inbegripen bestraffas enligt strafflagen, medan mutbrott med person i arbetsförhållande till offentligrättsligt samfund inbegripen ej kan bestraffas enligt någon lag (se även Raimo *Lahti*, Bestickning och andra otillbörliga förmåner, Det 30. nordiske juristmötet, Oslo 17. august 1984, s. 379 ff.).

Genom den ändring av strafflagen som nu genomförts önskar man avhjälpa detta missförhållande. Straffstadgandena om aktiv bestickning av tjänsteman och tjänstemans mutbrott har getts en ny lydelse som utvidgar deras tillämpningsområde. I strafflagens 40 kap. 1 § har man gjort skillnad mellan två olika brott, tagande av muta såsom tjänsteman respektive tagande av muta såsom arbetstagare hos offentligt samfund. I SL 16:13 har åter brottet givande av muta beskrivits så att det både omfattar de fall då mutan ges, utfästes eller erbjudes åt en tjänsteman och de fall då detta sker åt en person som står i privaträttsligt arbetsförhållande till staten eller något annat offentligrättsligt samfund.

2. *Det fortsatta arbetet på en totalrevision av strafflagen*

I flera olika repriser har det funnits skäl i den finska krönikan beröra arbetet på en totalrevision av den finska strafflagen (NTK 1973, s. 313 f., 1977, s. 102 ff. och s. 186 f., 1979-80, s. 289 och 1982, s. 262 f. Se även Henrik *Grönqvist*, Om strafflagsreformen i Finland, i Lov og frihet, Festskrift til Johs. Andenæs. Oslo 1982, s. 139 ff.). Nu har arbetet förts vidare inom den projektorganisation som år 1980 skapades vid justitieministeriet.

Då projektorganisationen skapades var avsikten med dess arbete att ett färdigt utarbetat förslag till ny strafflag skulle föreligga före utgången av år 1984. Under arbetets lopp blev det klart att denna intention ej kunde upprätthållas. I nya direktiv som justitieministeriet gav våren 1983 preciserades organisationens uppdrag på ett sätt som gör det sannolikt att

det fortsatta arbetet kommer att ske genom flera delreformer som tillsammans leder till en totalrevision av strafflagen.

Den första delen på detta arbete har nu resulterat i ett betänkande som har rubriken *Strafflagens totalrevidering, Strafflagsprojektets förslag* (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1984). Betänkandet som är utformat såsom en regeringsproposition till riksdagen innehåller revisionsförslag som närmast utarbetats inom de tre av de arbetsgrupper som tillsattes år 1980, arbetsgruppen för ekonomiska brott, arbetsgruppen för egendomsbrott och arbetsgruppen för omsättningsbrott. Huvuddelen av de föreslagna förändringarna hänför sig därför till den gällande strafflagens kapitel 28-39. Några mer väsentliga ändringar av strafflagens allmänna del innehåller förslaget ej.

Det fortsatta arbetet på en totalrevision av strafflagen kommer att ske inom den projektorganisation som skapades år 1980. Då I. skedet nu slutförts kommer dock vissa av de tidigare arbetsgrupperna att ersättas av nya. Till detta och till en närmare granskning av det publicerade betänkandet finns det skäl att återkomma.

3. *Bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten*

I den finska krönikan (NTfK 1982, s. 263) redogjordes för den arbetsgrupp med uppgift att utreda den ekonomiska brottslighetens omfattning och konsekvenser för samhället samt behovet av konkreta bekämpningsåtgärder som justitieministeriet tillsatte i augusti 1982. Arbetsgruppen slutförde sitt arbete år 1983 och presenterade sitt arbete i ett betänkande, *Taloudellisen rikollisuuden selvittelytyöryhmän mietintö* (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 6/1983).

Det uppdrag som arbetsgruppen gavs då den tillsattes var mycket omfattande: att kartlägga den ekonomiska brottslighetens omfattning i Finland och att framlägga förslag till åtgärder för att bekämpa denna. Å andra sidan förutsattes att arbetsgruppen skulle slutföra sitt arbete väldigt snabbt. Dess mandattid var ej mer än c. åtta månader. Då endast arbetsgruppens sekreterare utförde arbetet på heltid, medan alla dess medlemmar (främst högre tjänstemän från justitie-, polis- och finansförvaltningen) deltog i arbetet vid sidan om sin huvudtjänst, var det realistiskt att förvänta sig vetenskapligt belagda rön rörande den ekonomiska brottslighetens fenomenologi eller på empiriska undersökningar baserade uppgifter om brottskadorna. I arbetsgruppen ingick ej heller någon företrädare för den kriminalvetenskapliga forskningen och arbetsgruppen konsulterade ej under sitt kartläggningsarbete någon forskare.

Arbetsgruppens resultat har presenterats av Hannu Takala vid det 25. nordiska forskarseminariet i kriminologi i Borgå år 1983 (se Rapport fra 25. nordiske forskerseminar i Borgå, Finland 1983. Nordisk samarbetsråd for kriminologi, s. 156 ss.). Jag nöjer mig därför med att hänvisa till denna presentation. En efterhandsgranskning av arbetsgruppen och dess arbete visar att fråga närmast var om en politisk manifestation och ej om ett seriöst försök att komma tillrätta med det problem som den ekonomiska brottsligheten utgör. Det konkreta resultat av arbetsgruppens arbete var att justitieministeriet år 1983 tillsatte en ko-ordinationsgrupp för att samordna övervakningen, utredningen och forskningen av den ekonomiska brottsligheten i Finland. Den nya gruppens ordförande är den tidigare arbetsgruppens ordförande justitiekanslerns adjoint Jukka Pasanen.

4. Kriminalpolitisk debatt och diskussion

Under det senaste året har två doktoravhandlingar i straffrätt presenterats vid finländska universitet. Terttu Utriainen disputerade vid Helsingfors Universitet med en avhandling rörande skuldbegreppet (en historiskt-dogmatisk undersökning av skuldbegreppet som en del av brottets uppbyggnad). Pekka Viljanen åter disputerade vid Åbo Universitet med en avhandling rörande tjänstebrott.

Republikens president Mauno Koivisto har i olika sammanhang uttalat kritik och förvåning i skilda kriminalpolitiska frågor. I vissa uttalanden i samband med sin 60-års dag förundrade sig presidenten bl.a. över åklagernas åtalsprövning. Han sade sig vara förundrad över att åtal åklagare väckt så ofta förkastas av domstolarna. Han föreslog även att åklagare som upprepat misslyckats med sina åtal för en tid skulle ställas åsido – på samma sätt som spelare i vissa bollspel efter visst antal fel får lämna planen. I presidentens årliga nyårstal till republiken berörde presidenten åter det ökade rattfyllneriet, där han krävde kraftigare åtgärder (se även P. O. Träskman, Den allmänna opinionen, massmedia och rättssäkerheten, NTFK 1984, s. 254 f.). I samband med en intervju sommaren 1984 påtalade presidenten åter de långsamma rättegångarna i brottmål i Finland och det oskäligen tryck på den åtalade och de faror för rättssäkerheten som detta medför.

De frågor som presidenten tagit upp är alla även eljest aktuella. Det är ett erkänt faktum att rättegången i brottmål i Finland i många avseenden är oändamålsenlig. De försök som allt sedan slutet av 1800-talet gjorts för att genomföra en totalreform av rättegångsväsendet har ej lett till resultat. Vissa viktiga delreformer har även låtit vänta på sig. Bland dessa kan främst nämnas reformen av förundersökningen i brottmål. I en tidigare finsk krönika (NTFK 1973, s. 316 f.) har jag berört det arbete som då utförts av en arbetsgrupp för revisionen av lagstiftningen rörande förundersökning, försvar och tvångsmedel i brottmål. Arbetsgruppen betänkande hade formen av en regeringsproposition till riksdagen och i denna föreslogs stiftandet av en särskild förundersökningslag.

Arbetsgruppen förslag mötte dock stark kritik. Av statsfinansiella orsaker ansåg man att förslaget om offentlig försvarare för person som misstänks för brott ej kunde realiserars. Särskilt från polisens sida motsatte man sig planerna på att person som misstänks för brott under förundersökningen alltid skulle ha rätt att anlita biträde samt planerna på att förkorta den längsta möjliga tiden för anhållande från nuvarande sjutton dygn till tre. Förslaget ledde på grund av kritiken ej till någon regeringsproposition utan arbetet på lagreformen fortsattes inom justitieministeriet.

År 1980 presenterade en ny arbetsgrupp ett nytt förslag till lagstiftning om förundersökningen i brottmål (Esitutkinta ja pakkokeinot rikosasioissa. Esitutkintatyöryhmän ehdotus 1980, Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 16/1980). I detta förslag hade vissa av de kritiserade punkterna ändrats. För brott misstänkt person skulle ej längre ha rätt under alla omständigheter anlita rättsligt biträde under förundersökningen. Endast i fall tredje persons närvaro vid förhör med den misstänkte ej åsamkar men för utredningen får biträde närvara med förundersökningsförrätarens tillstånd. Även den längsta tillåtna tiden för anhållande har nu föreslagits bli längre, högst nio dygn.

Ej heller detta förslag har mottagits utan kritik. Särskilt företrädare för polisen har motsatt sig reformen även i denna form. Positionerna har varit så låsta att någon regeringsproposition i frågan ej ännu kunnat avlätas, trots upprepade krav på detta.

P. O. Träskman

SVENSK KRÖNIKA – Andra halvåret 1983 och första halvåret 1984

*I. Lagstiftning**Ny justitieminister*

När Ove Rainer i november 1983 avgick ur regeringen, utsågs generaldirektören i lantmäteriverket Sten Wickbom till ny justitieminister.

Sexualbrotten

Nya regler om sexualbrott har nu antagits av riksdagen (proposition 1983/84:105, justitieutskottets betänkande 1983/84:25). De har trätt i kraft den 1 juli 1984 (SFS 1984:399-403). Här kan hänvisas främst till Anita Meyersons artikel härom (NTFK 1984 s. 35).

Polislag

Riksdagen har också antagit en polislag (proposition 1983/84:111, justitieutskottets betänkande 1983/84:27), som har trätt i kraft 1 oktober 1984 (SFS 1984:387-394 och 721-733). Polislagen har väsentligen utformats i enlighet med de utredningsförslag, som tidigare har redogjorts för (NTFK 1984 s. 48-49). Det i betänkandet Frihetsberövande vid bråk och berusning framförda förslaget att det alltid bör vara en grundläggande förutsättning för frihetsberövande vid bråk eller andra ordningsstörningar att den som skall omhändertas har gjort sig skyldig till någon form av brottslig gärning har dock inte godtagits; liksom hittills kan det enligt polislagen vara tillräckligt att någon genom sitt uppträdande stör den allmänna ordningen eller utgör en omedelbar fara för denna. En annan sak är att polisen i situationer av detta slag naturligtvis i första hand bör ingripa med tillsägelser och – om det inte hjälper – genom att avvisa eller avlägsna den störande från platsen.

Ändringar i kriminalvårdslagen

Under våren 1984 har riksdagen ånyo beslutat vissa ändringar i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (proposition 1983/84:148, justitieutskottets betänkande 1983/84:26). Ändringarna, som har trätt i kraft 1 juli 1984 (SFS 1984:395-397), berör bl.a. anstaltsplacering inom kriminalvården, placering i avskildhet eller på specialavdelning, samt kriminalvårdens ansvar vid mat- eller vätskestrejk.

Brott av barn under 15 år.

I en proposition till riksdagen (1983/84:187) har regeringen föreslagit att polisen skall få ökade befogenheter att utreda brott av barn under 15 år. Barn under 15 år är inte straffmyndiga och kan därför f.n. bara i undantagsfall bli föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott. – Enligt förslaget skall polisen kunna verkställa utredning när en sådan utredning skulle vara av betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser beträffande barnet. Det innebär att det är socialnämnden som avgör om en utredning skall göras eller inte. Innan nämnden tagit ställning skall dock ett förberedande förhör kunna hållas med barnet. Utredning beträffande barn under 12 år skall endast undantagsvis få förekomma. – Vidare föreslås en möjlighet för medborgare i allmänhet att

tillfälligt gripa ett barn som tas på bar gärning i samband med brott enligt i huvudsak samma regler som gäller då fråga är om en person över 15 år. Polisen skall då kontaktas omedelbart och förhöra barnet om brottet när det bedöms som nödvändigt. – De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Kommittébetänkanden m.m.

Som tidigare har nämnts (NTFK 1983 s. 239) tillsatte den tillträdande socialdemokratiska regeringen under hösten 1982 två kommissioner, narkotikakommissionen och kommissionen mot ekonomisk brottslighet. Båda har nu avslutat sitt arbete.

Narkotikakommissionen har lämnat förslag i en lång rad promemorior. Utöver de förslag som tidigare har redovisats (se NTFK 1984 s. 51) har ytterligare sju promemorior presenterats. I sitt slutbetänkande (SOU 1984:13) Samordnad narkotikapolitik har kommissionen gett en sammanfattande redogörelse för sin syn på narkotikaproblemet. Tyngdpunkten i kommissionens förslag ligger inte på lagstiftningsfrågorna. I detta sammanhang kan det vara tillräckligt att peka på att kommissionen – utöver olika förslag till lagändringar på särskilda områden, t.ex. kriminalvården (jfr förslag i proposition 1983/84:148 härövan) – har förslagit ändringar i narkotikastrafflagen. Narkotikastrafflagen har visserligen nyligen föremål för en genomgripande översyn (se NTFK 1984 s. 46). Men under förarbetena till denna reform har förutsatts att kommissionen skulle ta upp vissa frågor. Kommissionen har förordat i huvudsak följande. Själva konsumtionen av narkotika bör till skillnad från varje annan befattnings med narkotika fortfarande lämnas utanför det kriminaliserade området. De brott som nu betecknas narkotikaförseelse bör i stället betecknas ringa narkotikabrott. Fängelse högst sex månader bör införas i straffskalan för ringa narkotikabrott. Straffminimum för normalgraden av narkotikabrott och för varusmuggling som avser narkotika bör höjas till 60 dagsböter. En proposition till riksdagen kan förväntas under hösten 1984.

Även *kommissionen mot ekonomisk brottslighet* har avgett en mängd förslag. I slutbetänkandet (SOU 1984:15) Ekonomisk brottslighet i Sverige förtecknas ett trettiotal betänkanden, promemorior, rapporter och skrivelser, som kommissionen lämnat från sig. Förslagen gäller – liksom de förslag som lämnats av narkotikakommissionen – organisatoriska frågor, forskning, utbildning men också lagstiftningsfrågor. I det sistnämnda hänseendet kan nämnas bl.a. Bulvanlag (SOU 1983:46), Gäldeärsbrott. En översyn av 11 kap. BrB med förslag till ändringar (Ds Ju 1983:17), Näringsstillstånd (SOU 1984:8) och Företagsbot (Ds Ju 1984:5). – I betänkandet *Bulvanlag* föreslås en ny lag som syftar till att stoppa den illojala användningen av bulvaner. Huvudpunkten i den nya lagen är en straffbestämmelse som innebär att den huvudman som använder sig av en bulvan för att kringgå tillståndsplikt, registrering, föreläggande eller förbud av något slag kan dömas för »bulvanbrott« till böter eller fängelse i högst två år. Lagen tar i första hand sikte på huvudmännen i ett bulvanförhållande, dvs. den som bulvanen arbetar för. Men även bulvanen själv kan åtalas och dömas till ansvar om han borde ha förstått att den verksamhet som han deltagit i haft till syfte att främja brott. Med en särskild regel i lagförslaget syftar man till att komma till rätta med de svåra bevisproblem som

uppkommer när bulvaner används. Den riktar sig mot personer som dömts för svårare ekonomisk brottslighet eller som av domstol fått näringsförbud. Finns det grundad anledning att anta att en sådan person anlitar en bulvan skall »ett bulvanskap anses föreligga om det inte visas att den handlande uppträtt självständigt i förhållande till huvudmannen«. Kommissionen anger att den med en sådan i viss mån omvänd bevisregel vill förhindra att de som är kända för ekonomisk brottslighet och som är inblandade i bulvanförhållande går fria bara genom sin vägran att delta i utredningen om vad som skett.

Promemorian *Gäldenärsbrott* innehåller förslag som avses göra bestämmelserna om gäldenärsbrotten, dvs. oredlighet, vårdslöshet och mannamån mot borgenärer samt bokföringsbrott, klarare och mera lättillämpade. Det straffbara området utvidgas generellt sett inte. Lagreglerna har omarbetats för att göra det enklare att utreda och bevisa brott. Förslaget innebär vidare att straffansvaret minskas i fråga om vårdslöshet mot borgenärer och mannamån mot borgenärer.

I betänkandet *Näringsstillstånd* anför kommissionen att vissa branscher eller delar av branscher är särskilt drabbade av ekonomisk brottslighet och skatteundandragande. Kommissionen föreslår därför ett system med näringsstillstånd som syftar till att sanera förhållandena inom de mest utsatta grenarna av näringslivet. Systemet med näringsstillstånd innebär enligt kommissionen att vissa krav skall kunna ställas på företagen. De krav som ingår i systemet är vandelsprövning, grundläggande utbildning i företagsskötsel och ekonomiska garantier för skatter och avgifter. Enligt förslaget skall riksdagen genom en ramlag ge regeringen bemyndigande att införa krav på näringsstillstånd i en bransch. Om en bransch sanerats, skall kontrollen upphöra i den branschen. Riksdagen skall dessutom, fem år efter det att lagen trätt i kraft, på nytt ta ställning till om lagstiftningen behövs. Bara ett litet antal branscher – fem till sex – skall omfattas av kontrollen. Kommissionen har övervägt vilka verksamheter som bör ingå i systemet med näringsstillstånd. De verksamheter som kommissionen pekat på är: Restaurangbranschen, transportbranschen, bilbranschen, byggbranschen och städbranschen.

I promemorian *Företagsbot* fortsätter kommissionen det utredningsarbete beträffande straffrättsligt ansvar för juridiska personer, som i Sverige har varit livligt de senaste åren (se NTfK 1983 s. 56 med hänvisningar). Kommissionen anför att gällande ordning i fråga om möjligheterna att ingripa mot brott som begås i utövningen av företags verksamhet, inkl. den utvidgade rätten att besluta om förverkande som infördes år 1982, har brister i tre hänseenden. När brott i dag begås inom ramen för företags verksamhet kan bara den befattningshavare i företaget som har begått brottet dömas till straff. De straff som ådöms de befattningshavare som på mer eller mindre formella grunder är ansvariga står därför – och detta är den första bristen – många gånger inte i proportion till de ekonomiska eller andra intressen som berörs. Den nuvarande ordningen är bristfällig även på det sättet att den inte tillräckligt effektivt motverkar de vinstintressen som kan ligga bakom brott som begås i företags verksamhet. Vad företagen nu riskerar är bara att få lämna ifrån sig de vinster som har uppkommit till följd av brottet. Det blir med andra ord enligt kommissionen bara en ekonomisk nollställning och inte någon sanktion i egentlig mening. En tredje brist är att den nuvarande ordningen bara tar sikte på brott som har gett ekonomisk utdelning. Det finns enligt kommissionen ett behov av att kunna ingripa även

mot brott som inte ger vinst för företaget men som kan vålla stora skador eller innebära åsidosättande av viktiga samhällsintressen. Kommissionen föreslår därför att en kännbar ekonomisk sanktion – kallad företagsbot – skall kunna riktas mot det företag i vars intresse brottet har begåtts och som ofta har gjort förtjänster till följd av brottet. Företagsboten, som lagtekniskt har utformats som s.k. särskild rättsverkan av brott, skall kunna bestämmas till belopp mellan 10.000 kronor och 3 miljoner kronor.

Utöver de förslag av de båda kommissionerna som här har redovisats har under perioden presenterats förslag till nya bestämmelser om förmögenhetsbrott och till s.k. kontraktsvård som ny brottspåföljd.

Hösten 1983 lämnade förmögenhetsbrottsutredningen sitt betänkande *Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott utom gäldenärsbrott* (SOU 1983:50). Översynen har omfattat straffbestämmelserna i brottsbalkens kapitel om stöld, bedrägeri, förskingring och skadegörelse. Ändringsförslagen är genomgripande och berör både frågor om straffskalornas konstruktion m.m. och om enskilda brotts utformning. Förslag till helt nyskrivna kapitel lämnas. Här må hänvisas till en särskild artikel av Barbro Hegrelius Jonson i detta häfte.

Frivårdskommittén (se bl.a. NTFK 1982 s. 89) har i juni 1984 avgett sitt slutbetänkande (SOU 1984:32) *Nya alternativ till frihetsstraff*. Kommitténs uppdrag har varit att överväga om det går att minska antalet av intagna i fängelserna genom att utöka straffsystemet med ytterligare någon eller några påföljder. Kommittén föreslår nu att det införs en ny påföljd kallad villkorligt fängelse. Denna innebär att en domstol, när den har dömt en alkoholist eller narkoman till högst två års fängelse, i vissa fall skall kunna medge anstånd med verkställigheten av fängelsestraffet, om den dömde genom att underteckna ett vårdkontrakt förklarar sig beredd att genomgå vård för sitt missbruk. Denna vård kan meddelas på exempelvis en alkoholistanstalt eller ett behandlingshem. Om den dömde fullföljer vården utan att återfalla i missbruk eller brott, slipper han avtjäna fängelsestraffet. Skulle han däremot misslyckas, får han avtjäna hela straffet utan någon avräkning för den vårdtid som gått.

En annan påföljd som kommittén har övervägt noga är s.k. samhällstjänst, dvs. lagöverträdaren döms att fullgöra ett visst antal timmars samhällsnyttigt arbete i stället för till fängelse. Kommitténs majoritet har emellertid stannat för att samhällstjänst inte bör införas i det svenska straffsystemet. Folkpartiets och centerpartiets ledamöter i kommittén har dock reserverat sig i denna fråga och sagt att man bör starta en försöksverksamhet med samhällstjänst. Majoritetens invändningar mot samhällstjänst är framför allt att några timmars samhällsnyttigt arbete inte kan ha samma avskräckande verkan som ett fängelsestraff och att en stor del av dem som i dag döms till fängelse inte kan beräknas uppfylla de krav som måste ställas i samband med samhällstjänst. Vidare framhåller majoriteten bl.a. att det skulle vara svårt att inom allmän verksamhet finna lämpliga arbetsuppgifter för samhällstjänst och att det är principiellt tveksamt att använda arbete i straffande syfte.

Kommittén har också tittat på en rad andra påföljder som förekommer i andra länder. Ingen av dem har emellertid bedömts som lämplig för svenska förhållanden. Särskilt intresse har kommittén ägnat ett par påföljder som innebär att verkställigheten av ett fängelsestraff begränsas exempelvis till veckosluten eller nätterna. Kommittén har

emellertid funnit många svårigheter med sådana straff. Framför allt är det praktiska och ekonomiska faktorer som gör dem mindre lämpliga.

Claes Örn

II. Riksåklagaren

I riksåklagarens författningssamling har utkommit Riksåklagarens anvisningar om utlämning för brott (RÅFS 1984:1, RÅC I:103). Anvisningarna avser både utlämning från och till utomnordiskt land och nordiskt land. Särskilt bör här nämnas att vad gäller utlämning till Sverige från utomnordiskt land i anvisningarna uttalanden görs där det framhålls att, eftersom en utlämning kan få djupt ingripande betydelse för den berörde vare sig utlämning kommer till stånd eller ej, återhållsamhet bör iaktas när det gäller begäran om utlämning. Som allmänt riktmärke bör sålunda gälla att utlämning inte skall begäras med mindre i brottsligheten ingår brott för vilket är stadgat fängelse i mer än ett år och att brottsligheten bedöms komma att leda till dom på fängelse minst åtta månader. Det sägs också att en konsekvens av detta blir att utlämning endast undantagsvis bör begäras när »med all sannolikhet icke frihetsberövande påföljd kan förväntas«.

Magnus Sjöberg

III. Kriminalvården

Under perioden 1 juli 1983 t o m 30 juni 1984 har beläggningen på kriminalvårdsanstalterna varit avsevärt lägre än under de senaste åren. Således har medelbeläggningen på slutna rixsanstalter gått ner från 1.260 under budgetåret 1982/83 till 1.100. Motsvarande siffror för slutna lokalanstalter är 780 resp 730. Genomsnittsbeläggning för alla anstalter har minskat från ca 3.600 under 1982/83 till ca 3.200 under 1983/84. Detta torde bero på de ändrade reglerna om villkorlig frigivning som trädde i kraft den 1 juli 1983 (se NTfK 1984 s. 46).

Ändringar i lagstiftningen som reglerar övervakning inom frivård har också medfört en minskning i klientantalet inom frivården. Den 1 april 1983 nådde antalet klienter upp till ca 17.700. Den 1 april i år var antalet ca 13.600.

I sitt remissyttrande över justitiedepartementets promemoria med förslag till ändringar i trafiknykterhetsbrottslagstiftningen påpekar kriminalvårdsstyrelsen att om domstolarna i större utsträckning skulle komma att använda sig av andra påföljder i stället för fängelse, skulle kriminalvården kunna minska sin organisation med ca 300 öppna anstaltsplatser. Detta beräknas spara 48 miljoner kronor på tre år.

Vissa platser har reserverats på kriminalvårdsanstalten Roxtuna för svårbehandlade narkotikamissbrukare. Ett ambitiöst program har utformats av personalen. I en projektbeskrivning anges antalet svårbehandlade narkotikamissbrukare inom anstaltssystemet vara 50-110 personer. Projektet skall utvärderas i syfte att kontrollera huruvida det finns 50-100 intagna som är lämpliga för projektet. Den sociala situationen hos dem som antas till projektet skall jämföras med den hos de intagna som p g a platsbrist ej kan antas.

Det s k LOKNARK projektet – som innebär att personalen vid fyra utvalda slutna lokalanstalter utformar ett särskilt program mot narkotikamissbruk – fortsätter. Under perioden 1983/84 har data insamlats med hjälp av intervjuer, en skala för bedömningar av det sociala klimatet samt resultat av urinprovsanalyser. Utvärderingen beräknas vara klar under hösten 1984.

En arbetsgrupp inom socialdepartementet med representanter från justitiedepartementet, socialstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen har överlämnat en rapport till hälso- och sjukvårdsministern om behandling av narkotikamissbrukare. Rapporten *Offensiv narkomanvård* (Ds S 1984:11), tar upp bl a frågan om samarbete mellan kriminalvården och socialtjänsten. Bättre samarbete behövs för en kontinuerlig kartläggning av missbruk samt för att utveckla mer effektiva behandlingsformer. Som första resultat av arbetsgruppens arbete har ett antal försök kommit till stånd i olika kommuner avsedda att förbättra samarbete mellan polis, kriminalvården och socialtjänsten. Utvecklingsarbete av detta slag beräknas fortsätta.

Kriminalvårdsstyrelsens forsknings- och utvecklingsgrupp beskriver i rapport 1984:1 det klassificerings- och inrapporteringsystem som har utarbetats för att förbättra kunskapen om eventuellt narkotikamissbruk bland intagna till anstalterna som avtjänar ett straff överstigande två månader. Av totalt 7.800 intagna som intogs under 1983 som uppfyller detta kriterium var det 21 % som bedömdes som missbrukare och ytterligare 15 % som klassificerades som grava missbrukare. Tre fjärdedelar av alla missbrukare intogs vid lokalanstalterna. Med halvtids frigivning är faktiska tiden som de är på anstalt *maximalt* 6 månader. Detta faktum begränsar kraftigt möjligheten till behandling under enbart anstaltsvistelsen.

Norman Bishop

IV. Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Under sista halvåret 1983 och första halvåret 1984 publicerade BRÅ följande.

Brottsutvecklingen (1983:5)¹⁾ beskriver och analyserar den polisanmälda brottsligheten åren 1950-1982. Dessutom presenterats en rad artiklar i olika ämnen, såsom om »tonårsflickor och normbrott – ett biologiskt utvecklingsperspektiv« och »arbetslöshet och kriminalitet bland de unga«.

Narkotikautvecklingen (1983:6) behandlar framför allt tre problem. Narkotikamissbrukets utveckling och förändringar och, inte minst, tillförlitligheten i hittills publicerade data. Vidare narkotikabrottslighetens utvecklingstendenser under åren 1969-1982 och hur brottsstatistiken skall tolkas. Slutligen den aktuella forskningen om hälsoeffekterna av cannabis. Redaktör för narkotikautvecklingen är Artur Solarz som också svarar för en del av innehållet.

Jerzy Sarnecki studerar sambandet mellan social belastning och fritidsvanor hos ungdomar i *Fritid och brottslighet* (1983:7) och konstaterar bl a att samhället finansierar och organiserar många fritidsaktiviteter för välanpassade ungdomar från socialt välfungerande familjer medan barn till socialt belastade föräldrar och ungdomar med egna sociala problem i betydligt större utsträckning själva får bekosta och organisera sin fritid.

Den svenska våldsbrottsligheten beskrivs i forskningsrapporten med samma namn (1984:1). Rapporten innehåller en ingående beskrivning av våldsbrottslighetens struktur, omfattning och utveckling över tid. Den ökning som skett i våldsbrottsligheten förklarar författarna Jan Andersson, Johannes Knutsson och Eckart Köhlhorn framför allt med den

1) Hänvisningarna avser BRÅ-rapporter – efter den 1 januari 1984: BRÅ-Forskning.

ökade alkoholkonsumtionen bland socialt missanpassade personer. Rapporten finns även i kortversion *Våldet i Sverige* (1984:2).

Operation märkning är en kampanj som går ut på att förmå hushållen att märka stöldbegärlig egendom och därigenom förhindra att den stjäls. Är metoden effektiv? Johannes Knutsson har utvärderat den i *Operation märkning – ett sätt att förebygga inbrott?* (1984:3). Hans slutsats är att det inte går att finna några brottsförebyggande effekter av operation märkning.

I ett arbete av Nils Jareborg och Andrew von Hirsch *Påföljdsbestämning i USA* (1984:4) presenteras de amerikanska systemen för och regleringen av påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning. Rapporten inleds med en diskussion om vilka principer som bör ligga till grund för påföljdsval och straffmätning. Därefter följer en redogörelse för olika amerikanska riktlinjer för påföljdsbestämningen. I en tredje del förs resonemang kring möjligheterna att överföra de amerikanska erfarenheterna på svenska förhållanden.

Den allra sista promemorian från BRÅs översyn av lagstiftningen mot organiserad och ekonomisk brottslighet, *Uppbördsbrott – åtgärder mot det likvida fisket* (1983:6) publicerades i december 1983. I promemorian analyseras orsakerna till att indrivningsresultatet försämrats medan skatteskulderna som lämnats till indrivning ökat. Promemorian innehåller en beskrivning av gällande uppbördsregler och är särskilt utförlig i fråga om straffreglerna. I promemorian läggs fram förslag om nya, mer enhetliga regler.

BRÅs utredningsenhet har producerat tre promemorior under perioden. *Stöld i fabrik* (1983:4) ger förslag till åtgärder mot brottsligt svinn inom tillverkningsindustrin.

Skadegörelse i bostadsområden – va vet vi? va kan vi göra? (1983:5) studerar åtgärder mot skadegörelse. På grundval av promemorian har också utarbetats en broschyr med samma namn.

Olika samarbetsprojekt som gäller utbildning och träning av unga personer som är kriminellt belastade eller missbrukare har studerats och redovisas i *Kursverksamhet för kriminellt belastad ungdom* (1984:1).

BRÅ-information har dokumenterat ett seminarium om kriminologi och kriminalpolitik under titeln *Kriminologisk forskning och kriminalpolitik* (1984:1). Tillsammans med sårbarhetsutredningen har publicerats broschyren *Läckande datorer – en information om RÖS (= röjande signaler)*.

I den engelska skriftserien har häftet *Crime and Criminal Policy in Sweden* utgivits.

Ulla Björkman

V. Svenska Kriminalistföreningen

Vid Svenska Kriminalistföreningens möte de 24 november 1983 diskuterades förmögensbrottsutredningens betänkande (SOU 1983:50) Översyn af lagstiftningen om förmögensbrott utom gäldenärsbrott (se ovan under I). Diskussionen inleddes av att förslaget presenterades av tre företrädare för utredningen, ordföranden f.d. hovrättspresidenten Karl-Erik Skarvall, sekreteraren hovrättsrådet Barbro Hegrelius Jonson och experten numera professorn Nils Jareborg. Föreningen gästades av professor Raimo Lahti, Kriminalistföreningen i Finland.

Årsmötet den 3 maj 1984 ägnades åt en diskussion om påföljdssystemet för psykiskt

störda lagöverträdare med utgångspunkt i det utredningsarbete som pågår inom socialberedningen. Inledare var beredningens ordförande försäkringsrättsrådet Lars Grönwall.

Styrelsen fick vid årsmötet följande sammansättning: Riksåklagaren Magnus Sjöberg, ordförande, överläkaren Karl-Erik Törnqvist, vice ordförande, generaldirektören Bo Martinsson, polisintendenten Tommy Lindström, professorn Ulla Bondeson, justitierådet Per Jermsten, professorn Lars Lidberg, anstaltsdirektören AnnBritt Grünewald, professorn Madeleine Löfmarck, advokaten Gunnar Berg, hovrättsassessorn Anne-Marie Westerberg och hovrättslagmannen Erland Aspelin.

Överläkaren Matti Tuovinen, Kriminalistföreningen i Finland, var föreningens gäst på årsmötet.

Claes Örn

INDBINDING

af

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab tilbyder standardindbinding af tidsskriftets årgange.

Indbindingen udføres som trådheftede helbind m. guldtryk på ryggen og i bedste materialer.

Leveringstid: max. 4 uger efter modtagelsen.

Indbindingspris uanset årgang: d. kr. 90,00 excl. moms og porto.

Indlevering: Senest 1/2 1985 til:

J. B. NIELSEN

Bogbinderi

Kærsangervej 12 — DK-9800 Hjørring

Telefon (08) 91 04 97